

چارچوب پیمان مشارکت دولتی – خصوصی (Public – Private Partnership) در پروژه‌های زیربنایی

مهندس میثم فالامرزی
کارشناس ارشد مهندسی و مدیریت ساخت
Email: falamarzi@alum.sharif.edu,

دکتر غلامرضا هروی
عضو هیأت علمی دانشکده مهندسی عمران، پردیس دانشکده‌های فنی، دانشگاه تهران
Email: heravi@ut.ac.ir

چکیده

در این مقاله، ساختاری کلی برای شرایط عمومی قراردادی قابل استفاده برای پروژه‌های زیربنایی که با استفاده از الگوهای مشارکت دولتی – خصوصی (Public – Private Partnership) اجرا می‌شوند، ارائه شده است. بدین منظور، پس از ذکر توضیحاتی در مورد مشارکت دولتی – خصوصی، که استقبال از آن می‌تواند راهگشای پروژه‌های کشور در بخش زیرساخت‌ها باشد، به لزوم استانداردسازی و تدوین مدل‌های عمومی قراردادی جهت استفاده در پروژه‌ها، در هریک از بخش‌های زیربنایی، توسط کارشناسان آن بخش‌ها پرداخته شده و در نهایت، با الگوبرداری از تعدادی از فرم‌های قراردادی داخل و خارج از کشور و با در نظر گرفتن ویژگی‌های پروژه‌های زیربنایی و الزامات مشارکت طرفین دولتی و خصوصی در طولانی‌مدت، عناوین مفادی که بنظر نگارندگان، ضروریست در تدوین مفاد چنین قراردادهایی مورد توجه قرار گیرد استخراج شده است.

واژه‌های کلیدی

مشارکت دولتی – خصوصی، Public – Private Partnership، زیربنایی، پیمان مشارکت، چارچوب قرارداد

۱. مقدمه

مشارکت دولتی - خصوصی^۱، از روش‌های اجرای پروژه است که در سال‌های اخیر مورد توجه کشورهای مختلف قرار گرفته است. گرچه مشارکت، مفاهیم گسترده‌ای را شامل می‌شود، ولی آنچه در اینجا مورد توجه است، روش‌هایی است که در آن‌ها، بخش خصوصی در بخش‌های مختلف، از طراحی و ساخت گرفته تا تأمین مالی و بهره‌برداری و نگهداری، در پروژه سهمیم بوده و نقش قابل توجهی ایفا می‌نماید. در کشور ما نیز، پس از انقلاب اسلامی و در قوانین و برنامه‌های توسعه، همواره سرمایه‌گذاری خصوصی جایگاه ویژه‌ای داشته است. در سال‌های پس از دفاع مقدس، با توجه به احساس نیاز شدید در بخش زیربنایا بدلیل خرابی‌های ناشی از جنگ تحمیلی و نیازهای جمعیت رو به رشد کشور و اهمیت پیدا کردن خصوصی‌سازی بویژه در سال‌های اخیر، استفاده از توان مالی و اجرایی بخش خصوصی، برای ساخت و توسعه زیرساخت‌ها مورد توجه ویژه قرار گرفته است. در پروژه‌های زیربنایی که عموماً ساخت و بهره‌برداری از آنها طویل‌المدت بوده و برای اجرای آنها بودجه‌های کلان مورد نیاز است، مشارکت بخش خصوصی در تأمین مالی و مدیریت، کمک شایانی به دولت می‌نماید.

پس از انتخاب روش اجرای پروژه، از مهمترین مباحثی که مورد توجه قرار می‌گیرد، تدوین شرایط قراردادی مناسب است. انعقاد قراردادی منصفانه، دقیق و به دور از ابهام، شرایط را برای شکل‌گیری همکاری مناسب و کارا بین طرفین دولتی و خصوصی برای اجرای پروژه با بالاترین سطح کیفیت، در حداقل زمان و با کمترین هزینه است. آنچه در مقاله حاضر مورد توجه می‌باشد، ارائه عناوین و ضروریات شرایط عمومی پیمان مشارکت است که امید است مورد توجه کارشناسان و مسئولین امر قرار گیرد.

۲. مشارکت دولتی - خصوصی

از مهمترین مباحثی که در مدیریت استراتژیک پروژه‌ها مورد توجه است، روش اجرای پروژه می‌باشد. با گذشت زمان و در فرایند توسعه این روش‌ها در جهان، برون سپاری فعالیت‌ها مورد توجه دولت‌ها قرار گرفته و بتدریج، مراحل اجرا، از ساخت، طراحی و بهره‌برداری تأسیسات، به پیمانکاران خارج از مجموعه دولت سپرده شد. ولی در پروژه‌های زیربنایی در کشورها، با توجه به اهمیت استراتژیک آنها و سرمایه کلان مورد نیاز برای احداث، از دیرباز دولت‌ها متولی اصلی ساخت و توسعه زیرساخت‌های کشور بوده و تنها مراحل مختلف کار را بصورت جداگانه و بدون انتقال مالکیت، مدیریت و تأمین مالی پروژه، به بخش خصوصی واگذار می‌کرده‌اند.

از آغاز سه دهه اخیر، تغییراتی در این جایگاه ایجاد شده است. با افزایش فشارها بر دولت‌ها برای کاهش بدهی‌های غیر ضروری، و در عین حال، نیاز روزافزون برای توسعه و ارتقای سطح تسهیلات عمومی، دولت‌ها ب فکر استفاده از سرمایه بخش خصوصی افتاده، سعی در تشویق بخش غیر دولتی برای درگیر شدن در ساخت و مدیریت تأسیسات زیربنایی نموده‌اند[7]. مشارکت دولتی - خصوصی، انواع گوناگونی از روش‌های اجرا را شامل می‌شود، ولی آنچه در سال‌های اخیر مورد توجه بخش دولتی و خصوصی قرار گرفته، آنست که این روش‌ها، نیازهای هریک از طرفین را برآورده می‌سازد و در واقع می‌تواند منابع و توانمندی‌های هر دو بخش خصوصی و دولتی را برای توسعه تسهیلات عمومی و زیربنایی بسیج نماید. طبق تعریف‌های علمی، "مشارکت دولتی - خصوصی، عبارتست از یک موافقتنامه قراردادی بین یک سازمان دولتی و یک طرف خصوصی، که طی آن، هریک از طرفین در استفاده از توانایی‌ها و دارایی‌های خود، جهت ارائه خدمات و/یا ساخت تأسیسات، برای استفاده عمومی با یکدیگر سهمیم می‌شوند. علاوه بر منابع، این مشارکت، در تقسیم ریسک و برداشت منافع هم صورت می‌گیرد" [8]. با واگذاری مسئولیت هریک از مراحل چرخه عمر پروژه به طرف خصوصی، انواع مختلف روش‌های مشارکت شکل می‌گیرد که مهم‌ترین آنها انواع "طراحی، ساخت و بهره‌برداری"^۲ و "طراحی، ساخت، تأمین مالی و بهره‌برداری"^۳ و "واگذاری"^۴ می‌باشد. مهمترین دلایل روی آوردی دولت‌ها به مشارکت، صرفه جویی در هزینه‌ها، کمبود نیروی انسانی و تخصص کافی در سازمان‌های دولتی، انعطاف‌پذیری و کاهش تشریفات دست و پا گیر، سرعت اجرا و کیفیت بالاتر خدمات ارائه شده و افزایش خلاقیت و نوآوری بوده است.

^۱ Public-Private Partnerships (PPPs/P3s)

^۲ Design - Build - Operate (DBO)

^۳ Design - Build - Finance - Operate (DBFO)

^۴ Concession

بررسی‌ها نشان می‌دهد که استفاده از روش مشارکت، در کشورهای مختلف، از سال ۱۹۸۰، رشد چشمگیری داشته است. انواع گوناگون الگوهای مشارکت، در کشورهای اتحادیه اروپایی، امریکای مرکزی، امریکای شمالی، جنوب شرقی آسیا، و افریقا ابداع و اجرا شده است. هم‌اکنون، روش‌های مشارکتی، حدود ۱۰ الی ۱۵ درصد روش‌های اجرای پروژه‌ها را در سراسر جهان پوشش می‌دهد. طی سال‌های ۱۹۹۰ الی ۲۰۰۱ میلادی، تنها در کشورهای در حال توسعه، ۲۵۰۰ پروژه زیربنایی، توسط بانک جهانی ساخته شده بعنوان نمونه در بخش حمل و نقل که از این تعداد، ۶۶۲ پروژه را شامل می‌شود، با بودجه‌ای بالغ بر ۱۳۴ میلیارد دلار توسط بخش خصوصی اجرا شده است [9].

در ایران نیز، طی سال‌های اخیر، توجه ویژه به این موضوع، سبب روی‌آوری مسئولین امر در بخش‌های زیربنایی به مشارکت را شاهد بوده- ایم. استفاده از روش "ساخت، تملک و بهره‌برداری"^۵ برای احداث نیروگاه‌ها و "طراحی، ساخت، تأمین مالی و بهره‌برداری" برای احداث آزادراه‌ها، از نمونه‌های آنست.

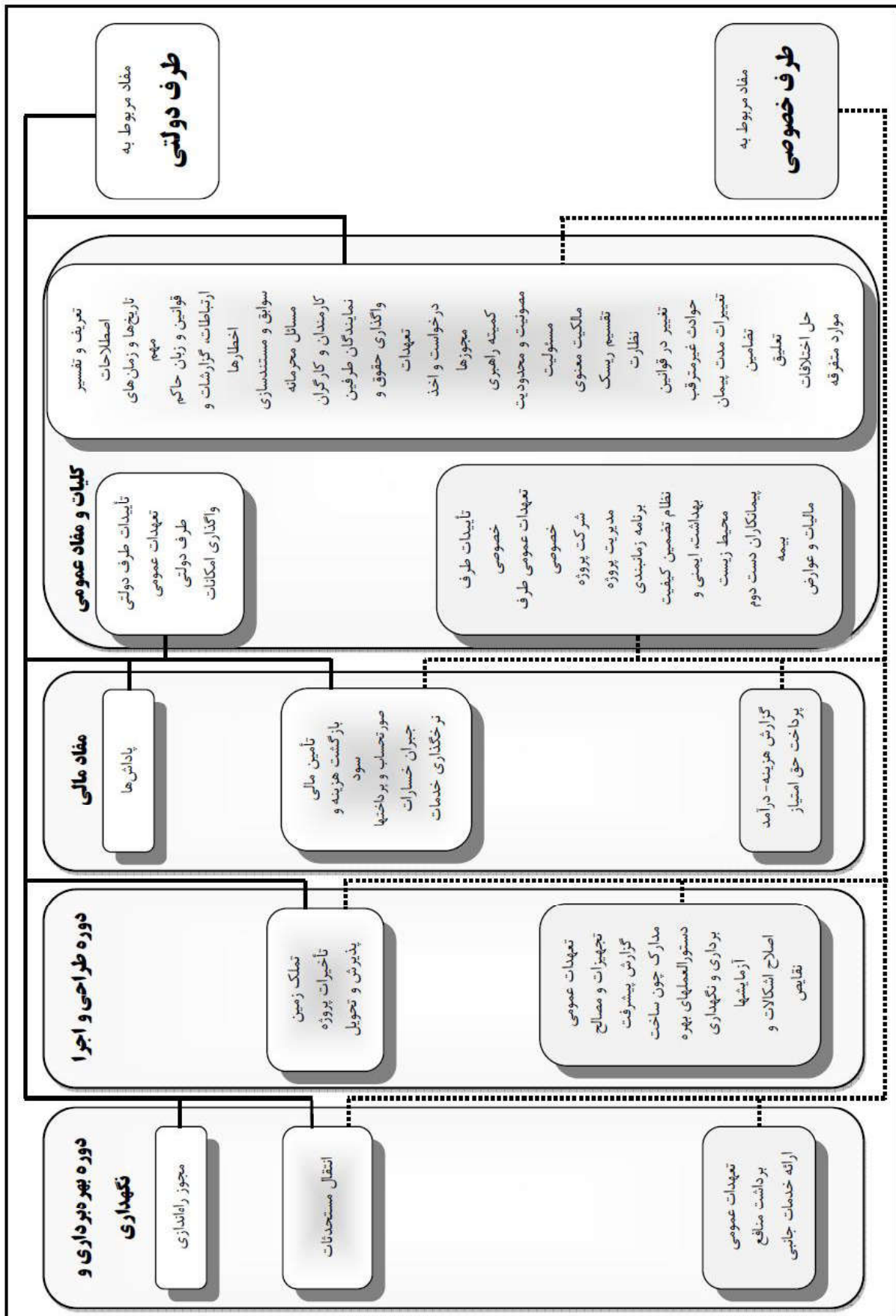
۳. چارچوب پیمان مشارکت

منظور از "پیمان مشارکت"، قرارداد اصلی بین طرفین دولتی و خصوصی مجری پروژه است. پیمان مشارکت، تقسیم کننده ریسک‌های مرتبط با پروژه بین طرفین و تعیین کننده شرایط کلی واگذاری، تعرفه‌ها و پرداخت‌ها، مقررات و استانداردهای عملکردی در مورد طراحی، ساخت، بهره‌برداری و نگهداری مستحقات می‌باشد.

یکی از راه‌های تدوین پیمان مشارکت، استانداردسازی آنست. یعنی برای هر بخش زیربنایی، شرایط عمومی برای همه قراردادهای آن بخش تدوین شده، شرایط ویژه هر پروژه، به تناسب، به آن اضافه گردد. بدیهیست چنین کاری، باعث کاهش زمان و هزینه‌های آماده‌سازی پروژه جهت اجرا می‌شود. اگرچه در کشور ما، این مسأله از سال‌های گذشته مورد توجه بوده و برای کارهای مختلف دولتی، مدل‌های عمومی و استاندارد تدوین شده است (از قبیل شرایط عمومی پیمان کارهای پیمانکاری و قرارداد همسان طرح و ساخت)، کماکان برای استفاده از الگوهای مشارکت در اجرای پروژه‌های زیربنایی، ایجاد الگوهای قراردادی عمومی پیمان مشارکت، ضروری بنظر می‌رسد. همانطور که بیان گردید، هدف مقاله حاضر، استخراج چارچوبی برای پیمان‌های مشارکت است و مواردی را شامل می‌شود که می‌تواند مورد توجه هریک از بخش‌های دولتی مجری پروژه‌های زیربنایی برای تدوین شرایط عمومی پیمان‌های مشارکت قرار گیرد. این موارد می‌تواند عناوین بندهای قراردادی را تشکیل دهد که تدوین جزئیات آن مستلزم کار کارشناسی و شناخت شرایط پروژه در هر بخش زیربنایی است. در تهیه ساختار حاضر، از تعدادی متون قراردادی مورد مطالعه داخل و خارج از کشور که در بخش مراجع ذکر گردیده استفاده شده است. پیشنهاد شرایط قراردادی که برای همه انواع پروژه‌های زیربنایی مورد استفاده باشد بدون بررسی دقیق شرایط پروژه، وضعیت منطقه‌ای و قوانین و مقررات مربوطه امکان‌پذیر نمی‌باشد. لذا سعی شده است در این مقاله، چارچوبی از دسته‌بندی بندهایی که لازم است در مفاد پیمان مشارکت گنجانده شود ارائه گردد. جهت رعایت اختصار، پس از ذکر عناوین بندهای قرارداد در شرایط عمومی پیمان‌های مشارکت، فقط به ذکر پاره‌ای توضیحات از بندهایی که ضروری بنظر می‌رسد، بسنده می‌شود. شکل (۱)، شمایی کلی از مسئولیت‌های بخش دولتی و خصوصی را که طرفین قرارداد بشمار می‌آیند نشان می‌دهد (در این شکل، خطوط توپر، مفاد برعهده بخش دولتی و خط‌چین‌ها، مفاد برعهده بخش خصوصی طرف قرارداد را نشان می‌دهند. بندهایی که به هر دو سو متصل شده‌اند، مفادی را تشکیل می‌دهند که طرفین در قبال آنها مسئولیت عمده دارند). بطور خلاصه، چارچوب ارائه شده، در هشت فصل طبقه بندی گشته که در ادامه مقاله، به آنها اشاره می‌شود.

نخستین بخش از پیمان مشارکت، شامل موافقتنامه پیمان است که مشخصات طرفین دولتی و خصوصی، کلیات توافق آنها، موضوع پیمان، مدت اولیه قرارداد و اسناد و مدارک مرتبط و ملحقات لاینفک پیمان را نشان می‌دهد که اولویت رجوع به مدارک، در صورت وجود تناقضات احتمالی را نیز روشن می‌کند (معمولاً قرارداد، به ترتیب اولویت شامل موافقتنامه، متن قرارداد، پیوست‌ها و سایر اسناد و مدارک دیگری می‌باشد که در طول دوره اجرای قرارداد، توسط طرفین طبق شرایط پیش بینی شده در قرارداد امضا می‌شود).

⁵ Build - Own - Operate (BOO)

شکل (۱): تقسیم مسئولیت‌ها در چارچوب پیمان مشارکت

۱-۳. کلیات

پس از موافقتنامه، شرایط قراردادی ذکر می‌گردند که اولین بخش آن با عنوان کلیات، به ذکر مسئولیت‌های طرفین در کل چرخه حیات پروژه، از زمان امضای قرارداد تا انتقال مستحقات به بخش دولتی در پایان دوره بهره‌برداری می‌پردازد. فصل کلیات، مسئولیت‌های مربوط به هر دو بخش دولتی و خصوصی را در مدت قرارداد عنوان می‌نماید. این فصل شامل تعاریف و تعابیر، زمان‌ها، قانون و زبان حاکم، ارتباطات، گزارشات و اختراعات، سوابق و مستندسازی، مسائل محرمانه، کارمندان و کارگران، نمایندگان طرفین، واگذاری، مجوزها، کمیته راهبری، مصونیت و محدودیت مسئولیت، مالکیت معنوی، تقسیم ریسک، نظارت می‌باشد.

- تعاریف و تفاسیر: این بند به تعابیر و تعاریف اصطلاحاتی اختصاص دارد که در شرایط قرارداد منعکس شده‌اند. تعاریف باید به نحوی واضح و روشن باشند که ابهام و سوء برداشت ایجاد نکنند.
- تاریخ‌های مهم: این بند، تاریخ‌ها و زمان‌های مهم در قرارداد را معین می‌کند که عمدتاً شامل تاریخ نفوذ قرارداد (تاریخی است که از آن پس، قرارداد نافذ بوده و مفاد آن برای طرفین تعهد آور است)، زمان شروع عملیات اجرایی، دوره‌ی اعتبار قرارداد و مواعد کلیدی کارها (از قبیل تاریخ قطعیت قرارداد، شروع و اتمام فعالیت‌های مربوط به تملک زمین، طراحی، مواعد کلیدی عملیات ساخت، آزمایشات، راهاندازی و بهره‌برداری و تحویل به طرف دولتی) می‌باشند.
- ارتباطات، گزارشات و اختراعات: این بند به نحوه‌ی برقراری ارتباط، ارسال اطلاعات، مکاتبه و استفاده از روش‌های الکترونیکی، نحوه برقراری ارتباط بین طرفین و جزئیات آن می‌پردازد که با توجه به اهمیت مدیریت ارتباطات، بر روند مدیریت پروژه مؤثر خواهد بود.
- سوابق و مستندسازی: این بند، شامل سوابقی که باید از پروژه اخذ، نگهداری و مستندسازی شود و مسئولیت هریک طرفین در قبال آن و جزئیات مربوطه می‌باشد. اهمیت پروژه‌های زیربنایی، تأثیر مستندسازی و مدیریت دانش را در اجرای پروژه (و پروژه-های مشابه دیگر) نشان می‌دهد.
- مسائل محرمانه: این بند به ذکر اطلاعاتی می‌پردازد که طرفین باید محرمانه و بصورت سری نگهداری کنند (از قبیل اطلاعات، اسناد، آمار و ارقام یا دانش فنی که هر یک از طرفین در جریان اجرای قرارداد از طرف دیگر دریافت می‌کند، ارقام محرمانه‌ی ثبت شده در قرارداد و همچنین شرایط افشای اطلاعات محرمانه‌ی پروژه).
- واگذاری: این بند، شرایط واگذاری حقوق، منافع و تعهدات توسط هر یک از طرفین به غیر را مشخص می‌کند (بعنوان نمونه، معمولاً طرف خصوصی می‌تواند بمنظور تأمین مالی یا تأمین مجدد مالی، تمام یا بخشی از حقوق و منافع خود را به بانک‌ها یا دیگر طرف‌های تأمین کننده مالی واگذار کند و یا جهت اعطای تضمین قانونی به آنها، دارایی‌های مشهود و غیر مشهود را به وثیقه بگذارد).
- مجوزها: مسئولیت هریک از طرفین در اخذ مجوزها، تأییدیه‌ها و گواهی‌های مورد نیاز را نشان می‌دهد.
- کمیته راهبری: کمیته راهبری، کمیته‌ای است که با هدف سرعت بخشیدن به کارها و روند تصمیم‌گیری و ارتباطات و افزایش هماهنگی بین طرفین تشکیل می‌شود. این بند، مسائل مربوط به کمیته فوق، از قبیل تعداد و مشخصات اعضا (شامل نمایندگان طرفین دولتی و خصوصی و سایر افرادی که هر یک، به اقتضای شرایط، معرفی می‌کنند)، رئیس کمیته (بهتر است نماینده طرف دولتی باشد)، زمان تشکیل و شروع بکار، مسئولیت‌ها و اختیارات (مثل بررسی طراحی‌ها، برنامه زمانبندی و گزارشات)، روند معرفی و جایگزینی اعضا، زمان تشکیل جلسات و تصمیماتی که در حدود اختیارات کمیته نیست را مشخص می‌کند.
- مالکیت معنوی: در این بند به لزوم رعایت حقوق مالکیت فکری و صنعتی (از قبیل اختراع، طراحی ثبت شده، حق امتیاز، علامت تجاری، نام تجاری، راز تجاری، نرم‌افزار کامپیوتری و سایر اطلاعات مورد استفاده در پروژه توسط طرفین) اشاره می‌شود. همچنین مواردی از قبیل مالکیت طراحی‌ها و سایر اسناد، نقشه‌ها و اطلاعات تولید شده، مسئولیت انتقال لیسانس و گواهی استفاده از دارایی‌های فکری و نیز اطلاعات کامپیوتری تولید شده به طرف دولتی در زمان انتقال مستحقات و تعیین تکلیف اطلاعاتی که با مشارکت طرفین تولید شده ذکر می‌شوند. ممکنست لازم باشد مفاد این ماده، پس از خاتمه یافتن قرارداد همچنان به اعتبار خود باقی باشد.
- تقسیم ریسک: خلاصه‌ای از ریسک‌هایی که هر طرف می‌پذیرد در این بند ذکر می‌گردد. بعنوان نمونه بهتر است ریسک وقوع جنگ، شورش و انقلاب، بروز تغییرات عمده در اقتصاد کشور نظیر نرخ تورم بر عهده طرف دولتی و ریسک اشکالات طراحی، ساخت و ریسک تعمیرات عمده مورد نیاز بر عهده طرف خصوصی قرار گیرد. همچنین از مهمترین ریسک‌های پروژه‌های

مشارکتی، ریسک عدم حصول عواید مورد نظر در دوره‌ی بهره‌برداری است که باید تمهیداتی برای مواجهه با آن پیش‌بینی گردد. این بند بخشی از روند مدیریت ریسک در چرخه‌ی حیات پروژه را تشکیل می‌دهد.

- نظارت: این بند، موارد مربوط به نظارت بر پروژه را معین می‌کند. الزامات نظارت در دوره ساخت و بهره‌برداری، مشخصات دستگاه نظارت مستقل در صورت وجود، مسئولیت و حق طرف دولتی برای نظارت عالیه و حق دسترسی به بخش‌های مختلف پروژه، بازرسی و کنترل، حسابرسی مالی و انجام آزمایشات از جمله مواردی است که به آن اشاره می‌شود. در صورت پیش‌بینی دستگاه نظارت مستقل، مشخصات، اختیارات و وظایف و مسئولیت تأمین هزینه‌های آن باید در این بند ذکر شود. ممکنست دستگاه نظارت مستقل، علاوه بر نظارت بر روند پروژه و ارائه‌ی گزارشات مربوطه به طرف دولتی و وام‌دهندگان، نقش میانجی را در مناقشات فنی بین طرفین ایفا نماید. عموماً بهتر است مسئولیت نظارت بر جزئیات کارها برعهده طرف خصوصی بوده و طرف دولتی نظارت عالیه کار را بعهده گرفته و از دخالت بر اجرای جزئیات کارها پرهیز نماید. از جمله مسائلی که در پروژه‌های زیربنایی اهمیت زیادی دارد نگرش نظارت بر کارها در کل چرخه حیات پروژه است.

۲-۳. طرف دولتی

- شامل تأییدات و تعهدات عمومی و واگذاری امکانات توسط طرف دولتی می‌باشد.
- تأییدات: مواردی که طرف دولتی در مورد خود و پروژه، صحت و وجود آنرا تأیید می‌کند از قبیل اختیار قانونی برای امضای قرارداد، ماهیت قانونی و الزام‌آور بودن تعهدات ایجاد شده تحت قرارداد، اخذ مجوزهای داخلی لازم برای امضا، مبادله و اجرای قرارداد، الزام آور و قابل اجرا بودن قرارداد برای وی و توان کافی برای عمل به تعهدات طبق مفاد قرارداد در این بند عنوان می‌شوند.
 - تعهدات عمومی: این بند به تعهدات عمومی می‌پردازد که طرف دولتی در مورد پروژه (علاوه بر سایر تعهدات مندرج در قرارداد)، به طرف خصوصی می‌دهد. نخستین این تعهدات، وظایف پیش از قطعیت قرارداد (از زمان امضای آن توسط طرفین) از قبیل همکاری و تعهد برای اخذ مجوزهای مورد نیاز و تملک زمین و حریم ویژه^۶ را شامل می‌شود. چنانچه طرف دولتی در تملک زمین قصور نماید (اگر این موضوع در تعهد وی باشد) و یا مقامات دولتی از اعطای مجوزهای مشخص شده سر باز زنند، ممکنست مقرر شود طرف دولتی هزینه‌های مستقیمی را که طی دوران پیش از اعطای امتیاز به شرکت پروژه تحمیل شده است پرداخت نماید. همچنین ممکنست مقرر شود در این دوره، طرف دولتی، تضمین‌هایی در خصوص تعهد پرداخت‌ها و یا تسعیرپذیری ارز بدهد. سایر وظایف عمومی که طرف دولتی در طول چرخه‌ی عمر بعهده دارد و همکاری‌هایی که باید با طرف خصوصی داشته باشد، (از قبیل همکاری با طرف خصوصی جهت تدوین و امضای اسناد تأمین مالی، احداث تأسیسات جانبی در موعد مقرر، اتصال تأسیسات احداثی به شبکه مستحدثات، مرحله‌ی اول مطالعات، تهیه‌ی گزارش مطالعات درآمد - هزینه، همکاری در حفاظت و تأمین امنیت، دسترسی طرف خصوصی به تسهیلات عمومی، تعهد در عدم احداث مستحدثات رقابتی) نیز در این بند بیان می‌گردد. همچنین طرف دولتی، باید در مورد ارتباطش با سایر بخش‌های دولتی مرتبط با پروژه تعهدات لازم را بدهد.
 - واگذاری امکانات: امکاناتی که طرف دولتی به رایگان و یا با قیمت توافقی در اختیار طرف خصوصی می‌گذارد از قبیل زمین، ماشین آلات و تجهیزات، تدارکات و غیره (در صورت وجود) در این بند عنوان می‌شود.

⁶ Right of way

۳-۳. طرف خصوصی

شامل تأییدات، تعهدات عمومی، شرکت پروژه، مدیریت پروژه، برنامه زمانبندی، نظام تضمین کیفیت بهداشت، ایمنی و محیط زیست، پیمانکاران دست دوم می‌باشد.

- تعهدات عمومی: شامل تعهدات عمومی است که طرف خصوصی (علاوه بر سایر تعهدات مندرج در قرارداد) در مورد پروژه می‌دهد. نخستین این تعهدات، تعهدات پیش از قطعیت قرارداد (که طرف دولتی، عمل به تعهدات خود را به انجام این موارد توسط طرف خصوصی منوط می‌نماید) از قبیل انعقاد توافقنامه‌ی سهامداران شرکت (جهت متعهد نمودن سرمایه‌ی شرکت)، تلاش جهت تسریع حصول قطعیت تأمین مالی، آماده‌سازی و ارائه‌ی طرح اجرایی جهت تأیید و برنامه‌ی انعقاد قرارداد احداث^۷، اخذ تأییدیه‌های مورد نیاز دولتی، امضای قرارداد ساخت و برخی موافقتنامه‌های خاص مربوط به پروژه است. سایر مواردی که طرف خصوصی، در چرخه‌ی عمر پروژه در قبال آنها مسئول است، از قبیل رعایت قوانین و مقررات، درخواست بموقع، اخذ و تمدید مجوزهای مورد نیاز، طراحی، تأمین مالی، بیمه، تدارک، اجرا، انجام آزمایشات، رفع نقص، راه‌اندازی، بهره‌برداری، تعمیر و نگهداری، تطابق کارها با استانداردها و کیفیت مورد نظر، مسئولیت کفایت، پایداری، و ایمنی همه‌ی عملیات و روش‌های ساخت، انتقال تکنولوژی، هماهنگی با تأسیسات موجود و همکاری حداکثری با طرف دولتی در این بند ذکر می‌شوند.
- شرکت پروژه: الزاماتی که طرف خصوصی در مورد شرکت پروژه بعداً دارد (از قبیل مسائل مربوط به نوع شرکت، مقدار سرمایه، سهام و سهامداران و شرایط انتقال سهام توسط سهامداران)
- مدیریت پروژه: با توجه به اهمیت و کاربرد مدیریت پروژه و بخصوص احساس نیاز به آن در پروژه‌های کشور، می‌توان کلیاتی از الزامات مدیریت پروژه برای طرف خصوصی را در شرایط پیمان قرار داد (از قبیل لزوم وجود مدیریت پروژه با تخصص و تجربه قابل قبول و مسئولیت‌های آن مثل وجود سیستم مدیریت بر منابع انسانی، کیفیت، زمان هزینه‌ها و ریسک، استفاده از نرم-افزارهای کنترل پروژه، روال اعمال اصلاح و تغییرات و بررسی تأثیر این تغییرات در سایر بخش‌های پروژه).
- برنامه زمانبندی: این بند، الزامات و مسئولیت‌های طرف خصوصی در خصوص ارائه‌ی برنامه‌ی زمانبندی و جزئیات آن (از قبیل ترتیب مورد نظر طرف خصوصی برای انجام کارها، مواعد کلیدی کار و زمان اتخاذ تصمیمات مهم در کار، پیش‌بینی زمان انجام هر یک از مراحل طراحی، ساخت، تحویل کارها، عملیات ساختمانی، نصب، آزمایش، راه‌اندازی، بهره‌برداری و انتقال مستحقات با جزئیات کافی، نمودارهای نیروی انسانی و هزینه‌ی مورد نیاز در زمان‌های مختلف و همچنین تصویب برنامه‌ی زمانبندی، تغییرات، اصلاح و تجدید نظر در آن) را دربرمی‌گیرد.
- نظام تضمین کیفیت: در این بند، مسئولیت طرف خصوصی در برقراری نظام تضمین کیفیتی که نمایانگر مطابقت با نیازهای قرارداد باشد ذکر می‌گردد.
- بهداشت، ایمنی و محیط زیست (HSE): با توجه به اهمیت فوق‌العاده این امر و افزایش روزافزون توجهات جهانی به این مباحث، اختصاص مفادی به آن در شرایط پیمان، ضروری بنظر می‌رسد. این بند، مسئولیت‌های طرف خصوصی در مورد به بهداشت، ایمنی و محیط زیست را مشخص می‌کند (از قبیل لزوم رعایت قوانین و استانداردهای مربوطه، لزوم جبران خسارتهای وارده احتمالی، برقراری ضروریات رفاهی و نیازهای بهداشتی و پیشگیری از بیماریها، لزوم تأمین ایمنی و امنیت نیروی انسانی، حفاظت از کارها و حفظ محیط زیست).

۳-۴. مفاد مالی

با توجه به بودجه عظیم مورد نیاز برای اجرای پروژه‌های زیربنایی، یکی از مهمترین مباحث، نحوه تأمین مالی و بازپرداخت آنهاست که ضروریست در پیمان مشارکت به آن پرداخته شود. این فصل، شامل تأمین مالی، بازگشت هزینه‌ها و سود سرمایه گذاری، صورتحساب و پرداخت ها، نرخ‌گذاری خدمات، گزارش هزینه-درآمد، فرصتهای تجاری و حق امتیاز می‌باشد.

⁷ Construction Contract

- تأمین مالی: این بند به موارد مربوط به تأمین مالی پروژه می‌پردازد. این موارد شامل هزینه‌های احداث و هزینه‌های جانبی پروژه (شامل هزینه‌های تأمین مالی، طراحی، تأمین و تملک زمین، تدارک و حمل تجهیزات، احداث، نصب، آزمایش، راه‌اندازی، بهره‌برداری، نگهداری و مدیریت، کلیه عوارض، حق بیمه و مالیات و غیره)، سهم هر یک از طرفین در تأمین مالی اعم از سرمایه و وام، برنامه تأمین مالی، موافقتنامه‌های تأمین مالی و سرمایه‌گذاری مجدد (در صورت نیاز، مسئولیت سرمایه‌گذاری مجدد، معمولاً با طرف خصوصی بوده و هزینه‌های آن بحساب پروژه منظور می‌شود) می‌باشد.
- بازگشت هزینه‌ها و سود سرمایه‌گذاری: منبع درآمد پروژه که بازپرداخت از طریق آن صورت می‌گیرد و مفروضات اقتصادی (از قبیل نرخ سود مورد انتظار و نرخ تورم) و سایر فرضیات مورد استفاده در محاسبات در این بند ذکر می‌گردد.
- نرخ‌گذاری خدمات: مسئولیت نرخ‌گذاری خدمات و تغییرات آن در دوره‌ی بهره‌برداری (که می‌تواند بر عهده‌ی کتبه راهبری و با حضور نماینده اقتصادی دولت باشد) و الزامات نرخ‌گذاری خدمات در این بند می‌آید. همچنین اگر نرخ خدمات و نرخ افزایش بها از قبل مشخص شده است، این مقادیر در این بخش ذکر می‌شود. مثلاً در مورد جاده‌های عوارضی، فرمول محاسبه و تعدیل و شرایط تجدید نظر در نرخ عوارض و موارد معاف از پرداخت عوارض لحاظ می‌گردد.
- گزارش هزینه - درآمد: طرف خصوصی باید گزارش هزینه - درآمد پروژه را در دوره‌های منظم زمانی، با جزئیات کافی به طرف دولتی ارائه نماید.
- فرصت‌های تجاری: در این بند به فرصت‌های تجاری که در کنار پروژه اصلی در نظر گرفته شده است در صورت وجود اشاره می‌شود (از قبیل امتیاز تبلیغات و احداث استراحت‌گاه‌ها برای آزادراه‌ها).
- حق امتیاز: در صورتی که طرف خصوصی ملزم است بعنوان حق امتیاز برای دریافت امتیاز بهره‌برداری از پروژه و یا تسهیلات جانبی احداث شده، پرداخت‌هایی به طرف دولتی داشته باشد، به این موضوع و ضوابط نرخ‌گذاری آن در این بند پرداخته می‌شود.

۳-۵. دوره طراحی و اجرا

- این فصل، الزامات و مسئولیت‌های طرفین را در هریک از دوره‌های طراحی و اجرا نشان می‌دهد و شامل تملک زمین، تعهدات عمومی، مشخصات و استانداردهای فنی و قوانین و مقررات طراحی و ساخت، تجهیزات و مصالح، گزارش پیشرفت، تأخیرات، مدارک چون ساخت، دستورالعمل‌های بهره‌برداری و نگهداری، آزمایش‌ها، اصلاح اشکالات و نقایص موجود و پذیرش و تحویل کارها می‌شود.
- تملک زمین: مسئولیت طرفین برای تملک زمین، هزینه‌ی تملک و اینکه زمین احداث پروژه بنام کدامیک از طرفین تملک می‌شود و آماده‌سازی زمین و شرایط زمین برای شروع فعالیت‌های اجرایی در این بند طرح می‌گردد. معمولاً طرف دولتی وضعیت بهتری برای تعیین و تملک زمین جهت منافع عمومی و با قیمت مناسب‌تر دارد که از جهت زمان و هزینه به‌صرفه‌تر است. ممکن است پس از آن، لازم باشد طرف خصوصی زمین سایت را جهت تضمین به وام دهندگان، تحت تملک یا اجاره در آورد.
 - تعهدات عمومی: تعهدات طرف خصوصی در مورد طراحی و ساخت از قبیل مسئولیت طراحی، تدارک و تأمین تجهیزات، نیروی انسانی، تأسیسات و مصالح لازم، انجام کارهای ساختمانی و اجرایی، آزمایش و راه‌اندازی، تطابق فعالیت‌ها با مفاد قرارداد، مشخصات فنی و آیین‌نامه‌ها و استانداردها و قوانین و مقررات طراحی و ساخت، طراحی و ساخت با پیش‌بینی عمر بیش از دوره - بهره‌برداری تجاری، طراحی و ساخت با دیدگاه به حداقل رساندن اشکالات در دوره بهره‌برداری، تعمیر و نگهداری، طراحی و ساخت توسط افراد با تجربه و توانایی کافی، آماده سازی، انجام مذاکرات، امضا و اجرای تمامی قراردادهای مرتبط با قرارداد، انتصاب، سازمان‌دهی و هدایت کارکنان طرف خصوصی، مدیریت و نظارت بر پروژه، به عمل آوردن تمام اقدامات لازم در جهت تکمیل به موقع پروژه طبق زمانبندی، هزینه و کیفیت مورد نظر، روال بررسی، بازبینی، انجام تغییرات و اصلاحات، تصویب طراحی و تغییرات طراحی در اثنای عملیات ساخت به این بند مربوط می‌باشند.
 - مشخصات و استانداردهای فنی و قوانین و مقررات: در این بند، استانداردهای فنی که باید طراحی و ساخت با آنها موافقت داشته و الزامات آنها را برآورده کند از قبیل قوانین ساختمانی، اجرایی و زیست محیطی کشور و قوانین مربوط به محصول پروژه ذکر می‌شوند.
 - گزارش پیشرفت: این بند مواردی را که گزارش پیشرفت دربر می‌گیرد از قبیل نمودارها و مشروح جزئیات پیشرفت پروژه، عکس و فیلم، مدارک تضمین کیفیت، نتایج آزمایش‌ها، آمار ایمنی، مقایسه بین پیشرفت واقعی و برنامه‌ریزی شده، برنامه‌ی زمانبندی به‌روز شده و پیش‌بینی وضعیت پروژه نشان می‌دهد.

- آزمایش‌ها: مسئولیت طرفین در قبال انجام آزمایش‌های مربوط به تجهیزات خاص و مراحل مختلف ساخت برای تطابق با طراحی‌ها و سایر استانداردهای ذکر شده در قرارداد و قوانین و مقررات، روال و روش انجام آزمایش‌ها و ارائه‌ی نتایج آنها، تکرار آزمایش‌ها، اقدامات مقتضی در صورت عدم حصول نتیجه‌ی مطلوب و روال انجام آزمایش‌های پس از تکمیل و پیش از راه-اندازی در این بند عنوان می‌شوند.
- دستورالعمل‌های بهره‌برداری و نگهداری: این دستورالعمل‌ها، باید پیش از اتمام دوره ساخت و شروع دوره بهره‌برداری توسط طرف خصوصی تهیه و شود. اگر طرفین بتوانند بر سر این دستورالعمل‌ها، پیش از انعقاد قرارداد اصلی توافق نمایند، می‌توان روش‌های مذکور را، در قالب یک پیوست به قرارداد منضم نمود.

۳-۶. دوره بهره‌برداری و نگهداری

- این فصل، الزامات و مسئولیت‌های طرفین را در دوره بهره‌برداری و نگهداری نشان می‌دهد که مباحث مربوط به مجوز شروع بهره‌برداری، الزامات بهره‌برداری، تعمیر و نگهداری مستحدمات، برداشت منافع، خدمات جانبی و انتقال مستحدمات را در بر می‌گیرد.
- الزامات بهره‌برداری، تعمیر و نگهداری مستحدمات: این بند، مسئولیت‌های طرفین در دوره‌ی بهره‌برداری را عنوان می‌کند و مواردی از قبیل آماده‌سازی، انجام مذاکرات، امضا و جاری ساختن قرارداد بهره‌برداری و نگهداری، انعقاد قراردادهای لازم برای تدارک مصالح و تجهیزات مورد نیاز، استفاده از دستگاه‌های حفاظتی، انتصاب، سازمان‌دهی و هدایت اشخاص جهت مدیریت و نظارت بر بهره‌برداری و نگهداری، تدوین رویه‌های بازدیدها، نگهداری و تعمیرات دوره‌ای و اساسی، گزارش و ثبت سوابق بهره‌برداری و نگهداری، لزوم هماهنگی طرف خصوصی با سایر تأسیسات دولتی (که جزئیات آن از جانب طرف دولتی داده می‌شود) را در بر می‌گیرد. ممکنست حق ورود طرف دولتی، در صورت عدم توانایی طرف خصوصی به انجام تعهدات در دوره‌ی بهره‌برداری و یا حق اجرای طرح‌های توسعه‌ای پروژه نیز به شرکت پروژه داده شود.
 - برداشت منافع: در این بند به ضوابط و روش اجرایی برداشت منافع و سازماندهی اداری - تشکیلاتی آن اشاره می‌شود.
 - خدمات جانبی: در این بند، خدمات جانبی ذکر می‌شود که طرف خصوصی باید به استفاده‌کنندگان از مستحدمات (در صورت نیاز) ارائه دهد (بعنوان نمونه در مورد راه‌ها، می‌توان به پمپ بنزین و پیش‌بینی امکانات برای انتقال مجروحین حوادث به بیمارستان اشاره نمود).
 - انتقال مستحدمات: ضوابط و مراحل انتقال مستحدمات به طرف دولتی در پایان دوره بهره‌برداری در این بند ذکر می‌گردد. البته ممکن است شرایطی پیش آید که در آن، طرف دولتی، خود بهره‌برداری از پروژه را (در کل دوره پیش‌بینی شده برای بهره‌برداری و یا بخشی از آن) بعهدہ گیرد (مانند تخلف طرفین و یا استمرار حوادث قهریه) که در اینصورت مسئولیت‌ها و حقوق طرفین برای این دوره باید مشخص گردد.

۳-۷. مفاد عمومی

- در بخش نهایی پیمان مشارکت، سایر مواردی که در دوره حیات پروژه لازم است توسط طرفین رعایت شود و البته اهمیت زیادی دارند، ذکر می‌گردد. مفاد عمومی شامل تضامین، بیمه، مالیات، جبران خسارات و پاداش‌ها، تغییر در قوانین، حوادث غیرمترقبه، تعلیق و فسخ، دعاوی، اختلافات و داوری و موارد متفرقه می‌باشد.
- تضامین: این بند به جزئیات تضمین‌هایی که هر یک از طرفین باید ارائه کنند، از قبیل نوع، نمونه متن، زمان ارائه و شرایط عودت ضمانتنامه‌ها می‌پردازد. بعنوان نمونه ممکنست از طرف خصوصی تضمین حسن انجام کار و از طرف دولتی تضمین پرداخت صورتحساب‌ها در دوره‌ی بهره‌برداری (در صورت پیش‌بینی پرداخت دولتی) خواسته شود.
 - بیمه: وظایف طرفین در مورد بیمه کردن کارها در این بند عنوان می‌شود. انواع بیمه‌های مورد نیاز (مانند تمام خطر کارهای اجرایی و نصب، تمام خطر حمل مصالح و تجهیزات، تمام خطر دارایی و ماشین آلات، تمام خطر بهره‌برداری) و محتوا، مراجع صادرکننده، مدت اعتبار، تمدید، پرداخت حق بیمه و دریافت خسارت از بیمه، تغییر در بیمه‌نامه‌ها ناشی از تغییر کارها، ارائه و ثبت اطلاعات مربوطه از جمله‌ی موارد فوق است.

- مالیات و عوارض: مسئولیت طرفین در پرداخت مالیات‌ها، حقوق دولتی و عوارض جاری و آتی و یا دیگر الزامات مالی و تخفیف‌هایی که در مورد مالیات و عوارض، به طرف خصوصی داده می‌شود از مواردی است که در این بند ذکر می‌گردند.
- پاداش‌ها: جهت انگیزش طرف خصوصی برای عملکرد بهتر (مثلاً تسریع فعالیت‌های اجرایی، اتمام کار پیش از موعد مقرر و با هزینه کمتر و کیفیت بالاتر بهره‌برداری) می‌توان تشویق‌هایی در دوره‌های مختلف پروژه در نظر گرفت.
- حوادث غیر مترقبه: اصولاً هر واقعه‌ای که یکی از طرفین را در عمل به تعهداتش تحت قرارداد بازدارد، تا حدی که خارج از کنترل طرف متأثر از این امر بوده و بکارگیری دقت معقول، سبب جلوگیری از وقوع آن نشود، واقعه‌ای غیر مترقبه نامیده می‌شود. برخی از این حوادث را می‌توان در قالب حوادث غیر سیاسی (از قبیل حوادث طبیعی و مشکلات کارگری) و حوادث سیاسی (از قبیل جنگ، انقلاب، خرابکاری سیاسی، سلب مالکیت، تغییر و تحولات قانونی و لغو غیر موجه مجوزهای دولتی) دسته‌بندی نمود. تعریف حوادث غیر مترقبه (فورس ماژور یا قهریه) و شرایط وقوع آن، تلاش منطقی جهت کاهش تأثیرات آن از جانب طرف متأثر، تأثیر بر برنامه‌ی زمانی و هزینه‌ها و سایر پیامدهای وقوع و وظایف طرفین در هنگام وقوع حوادث غیر مترقبه در این بند، عنوان می‌شوند. ممکنست در صورت ادامه‌ی عواقب حادثه‌ی رخ داده تا زمانی معین، حق خاتمه‌ی قرارداد به طرفین داده شود. قرارداد باید بوضوح وقایع غیر مترقبه را طبقه‌بندی نموده، تأثیر هر یک را بر تعهدات طرفین مشخص نماید.
- تغییرات مدت قرارداد: موارد مجاز جهت تمدید مهلت قرارداد و دستورالعمل‌های مربوط به آن در این بند عنوان می‌شوند. ممکنست جهت ایفای تعهدات مالی، لازم باشد دوره‌ی بهره‌برداری افزایش یابد که در اینصورت باید روالی جهت تصمیم‌گیری در این مورد پیش‌بینی گردد. معمولاً وام دهندگان اصرار دارند، قرارداد تا زمان بازپرداخت همه‌ی بدهی‌ها ادامه یابد.
- خاتمه: در این بند، شرایط ایجاد حق خاتمه‌ی قرارداد پیش از رسیدن به زمان از پیش تعیین شده ذکر می‌شود و مواردی همچون حق طرفین برای خاتمه‌ی قرارداد و شرایط آن، اعلان و ارائه‌ی اخطار توسط طرفی که تمایل به خاتمه‌ی قرارداد دارد، حقوق و وظایف هریک از طرفین در هنگام خاتمه، غرامت قابل دریافت، وضعیت حقوق وام دهندگان در هنگام خاتمه و اقدامات لازم و مسائل پس از خاتمه‌ی قرارداد را دربر می‌گیرد. در صورت قصور هر یک از طرفین، طرفی که مرتکب قصور نشده است، این حق را دارد که تحت تمهیداتی جهت حفظ حقوق جبرانی طرف قصور کننده و وام دهندگان، قرارداد را خاتمه دهد. ممکنست تمهیداتی پیش‌بینی شود که در یک دوره‌ی زمانی، طرف قصور کننده، به جبران آن اقدام نماید. همچنین مثلاً ادامه‌ی شرایط ناشی از حوادث غیر مترقبه بیش از یک مدت‌زمان مشخص نیز می‌تواند حق خاتمه‌ی قرارداد را برای هر یک از طرفین بوجود آورد (برخی از دیگر حوادثی که منجر به ایجاد حق خاتمه‌ی قرارداد می‌شوند عبارتند از: عدم حصول قطعیت مالی تا یک زمان مشخص، قصور در تعهدات مربوط به پرداخت هزینه‌های حل اختلاف و نیز تعهدات طرفین در طول رسیدگی به اختلاف باید طرف خصوصی و انحلال شرکت پروژه).
- دعاوی، اختلافات و داوری: مهمترین نکته‌ای که باید در تدوین این بند مورد توجه قرار گیرد آنست که حل اختلافاتی که بین طرفین دولتی و خصوصی پیش می‌آید و داوری بین آنها نباید به طرف دیگری واگذار شود که خود نماینده دولت است. عدالت حکم می‌کند که چنین امری به یک کارشناس مستقل و واجد شرایط مورد قبول طرفین (و یا مراجع فنی و کارشناسی که در کشور موجود است مثل کارشناسان رسمی دادگستری) سپرده شود که قادر است با قضاوت منصفانه بین آنها، شرایط را برای حل مشکلات پروژه مهیا نموده، طرفین را برای پیشبرد مناسب آن، که تأمین کننده نیازهای مردم بوده و نفع همگانی دارد کمک کند. همچنین در این بند مسئول پرداخت هزینه‌های حل اختلاف و نیز تعهدات طرفین در طول رسیدگی به اختلاف باید مشخص شود.
- موارد متفرقه: این بند، شامل سایر مواردی که لازمست در قرارداد ذکر گردند از قبیل هزینه‌ها و مخارج مربوط به مذاکرات، آماده‌سازی، امضای قرارداد، مغایرت قرارداد با قوانین، اعلان تغییر آدرس و غیره می‌باشد.

۳-۸. پیوست‌ها

در هر قرارداد، ملحقاتی از برخی جزئیات قرارداد که بنا به دلایلی در شرایط عمومی، عنوان نمی‌شوند به آن پیوست می‌گردد، از مهم‌ترین پیوست‌هایی که وجود آنها ضروری بنظر می‌رسد می‌توان به تعاریف و تعابیر، ارسال اسناد، مدارک و گزارشات، برنامه زمانی مواعد کلیدی کارهای اجرایی، تقسیم ریسک بین طرفین، سهامداران اولیه، نظام تضمین کیفیت، الزامات ایمنی، سلامت و محیط زیست، برنامه تأمین

مالی، محاسبات هزینه - درآمد، مجوزها، مشخصات محصول پروژه، آزمایش های پیش از راه اندازی، الزامات بهره برداری، تعمیر و نگهداری مستحقات، ضمانتنامه ها و خسارت، جرایم و پاداش ها اشاره نمود.

۴. نتیجه گیری

زیرساخت های اقتصادی و اجتماعی هر کشور از لوازم لاینفک توسعه همه جانبه آن بشمار می روند. الگوهای مشارکت دولتی - خصوصی که در سه دهه اخیر مورد استفاده کشورهای مختلف جهان در پروژه های زیربنایی قرار گرفته، همانطور که در آن کشورها، نتایج سودمندی بدنبال داشته است، در صورت استفاده صحیح و مناسب، به توسعه چشمگیر و همه جانبه در کشور ما نیز کمک خواهد نمود. در اجرای این روش ها، استفاده از شرایط قراردادی مناسب و منصفانه، تأثیر بسزایی بر موفقیت پروژه خواهد گذاشت. استانداردسازی الگوهای قراردادی (نظیر آنچه در وزارت نیرو برای احداث نیروگاه ها تدوین شده است)، می تواند نقشی اساسی در تشویق بخش خصوصی به مشارکت، کمک به جلب نظر وام دهندگان و ارتقای سطح کیفی مشارکت طرفین و در نهایت، اجرای بهینه پروژه خواهد داشت. در این مقاله، خلاصه ای از تحقیق صورت گرفته جهت استخراج ضروریات چنین الگویی ارائه شده است. امید است استخراج جزئیات مناسب برای تدوین شرایط عمومی پیمان مشارکت مورد توجه محققان کشور قرار گرفته، در آینده شاهد افزایش کیفی و کمی پروژه های زیربنایی و رشد و بالندگی هرچه بیشتر ایران عزیز باشیم.

مراجع

- [1] موافقتنامه، شرایط عمومی و شرایط خصوصی پیمان ها، سازمان برنامه و بودجه، بخشنامه شماره ۵۴/۸۴۲-۱۰۲/۱۰۸۸، ۱۳۷۸
- [2] قرارداد همسان طرح و ساخت، سازمان مدیریت و برنامه ریزی، بخشنامه شماره ۱۰۱/۸۵۴۲۸، ۱۳۸۴
- [3] ضوابط اجرای روش طرح و ساخت در پروژه های صنعتی (EPC)، سازمان مدیریت و برنامه ریزی، نشریه شماره ۵۴۹۰، ۱۳۸۱
- [4] شرایط عمومی قرارداد خرید تضمینی برق، شرکت مدیریت تولید، انتقال و توزیع نیروی برق ایران، توانیر
- [5] آیین نامه اجرایی قانون احداث پروژه های عمرانی بخش راه و ترابری از طریق مشارکت بانکها و سایر منابع پولی و مالی کشور، مصوبه هیأت وزیران، شماره ۴۵۰۶ت۹۲، ۱۳۶۷
- [6] UNIDO BOT Guidelines, United Nations Industrial Development Organization, Vienna, 1996.
- [7] Grmsey, G. and Lewis, M. K., G., Evaluating the risks of public private partnership for infrastructure project, International Journal of Project Management, Vol. 20, 2002, pp. 107-118.
- [8] HDR, Inc, A White Paper prepared by HDR, Creating Effective Public- Private Partnerships for Buildings and Infrastructure in Today's Economic Environment, 2005.
- [9] Seader, D. L., The United States' Experience with Outsourcing, Privatization and Public-Private Partnerships, www.ncppp.org.
- [10] Woodstock General Hospital Project Agreement, Woodstock General Hospital Trust, Ontario, 2008
- [11] The U.S. Department of Transportation Federal Highway Administration Website; www.fhwa.dot.gov
- [12] M6 DBFO project contract document, The Scottish Office, Scotland, 1997
- [12] Amended and Restate Comprehensive Agreement to develop and operate Route 895 Connector, Virginia department of transportation, Virginia, 2006